

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Om het met de Ayah (p. 66) te zeggen: «All that education, as futile as eyeshadow».

- Cruciaal voor Bion is het zoeken naar de waarheid, wetende dat die nooit bereikbaar is. Dat betekent een durven in contact staan met eenzaamheid, lijden, dood. In een prachtige filmscène weet hij als kleine jongen de aandacht van zijn vader op te wekken door te zeggen «I'm not lying» en vader reageert huiveringwekkend boos: «I never expected you to be lying» (p. 37-38).

The becoming room is geen gemakkelijke lectuur. Toch was het voor mij een waar genot om te lezen, ook al omwille van de talloze literaire verwijzingen, soms heel herkenbaar, soms alleen maar mooi en waar. Het is geen boek om te begrijpen, maar het grijpt je. Misschien is een zekere kennis van het werk van Bion een voorwaarde om er door gegrepen te worden. Nog essentiëler echter is de bereidheid niet te willen begrijpen. Noodzakelijk is een geestesgesteldheid zoals die waarmee de film gemaakt is: een houding van negative capability: veel geduld, onzekerheid en met een grote openheid de leegte verdragen zodat de eigen «becoming» gefaciliteerd kan worden. Het filmscript, de film, het gedicht, playscript zijn verderzettingen van de pogingen die Bion deed om in *A memoir of the future* zijn concepten te dramatiseren. We cirkelen eromheen, zien ze vanuit verschillende vertices, vanuit omkeerbare perspectieven, tastbaar en onvatbaar.

Op moment van de geboorte van Bion, is er in het (ongefilmde) script de zwangerschap van een dertienjarig meisje in een kelder op een afgelegen plek bij de zee. Een zwangere adolescent vertegenwoordigt een verborgen potentieel, ze laat ons de «prenatalen» horen. Haar lot is onduidelijk en zoals Bion zegt: «There is more to come».

Deze gedachte maakt het boek, net als de lectuur van Bion, tot een vertroosting voor iedere psychoanalyticus. Ik hoop dat de film alsnog gerealiseerd kan worden!

Van wanverhoudingen tot waanverhoudingen

Bespreking van

Abe Geldhof (2016). *Wanverhoudingen — De pedofiel, de politicus, de filosoof en de vrouwen*. Leuven/Den Haag: Acco. ISBN 978 94 6292 583 0, 237 pp., € 24,90

MARK KINET

Abe Geldhof is op korte tijd al aan zijn derde boek toe. Ditmaal neemt hij een aantal wanverhoudingen tussen mensen onder de loep. Het fameuze dictum van Lacan als zou er geen seksuele verhouding bestaan wordt hier in zekere zin uitgebreid. Bestaan er überhaupt immers andere dan wanverhoudingen, aangezien onze menselijke conditie als spreekwezens alias zieke dieren wordt bepaald door verdeeldheid, hapering en misverstand?

De eerste twee van de vijf delen waaruit dit boek bestaat, gaan over vrouwen: het raadsel dat ze voor Freud betekenden, de «telectitoridie» (p. 43) van Marie Bonaparte en de escalerende esthetische chirurgie in de schaamstreek van hedendaagse vrouwen, het liefdesleven van Anna Karenina en de moderne eenzaamheid van zowel mannen als vrouwen na de ingrijpende maatschappelijke veranderingen van de postmoderne tijd. Geldhof onderscheidt er vijf: «het verbrokkelende geloof in God, de voortschrijdende creatie van privéruimte, de kapitalistische, de seksuele en de technologische revolutie» (p. 92).

Meteen is de toon gezet voor opnieuw een zeer goed gedocumenteerd en beargumenteerd betoog. De lacaniaanse theorie wordt dan toegepast om het wel en wee van personages uit het publieke domein te become-tariëren. Af en toe bekruipt me wel de gedachte dat het een wat al te sluitend systeem betreft. Het lijkt er dan op alsof klinisch dan wel biografisch materiaal (slechts) wordt geselecteerd voor zover het

illustratie vormt van vooraf bestaande theoretische a priori's. Zoals de nosoloog in de ziekte op zoek gaat naar tekens en algemeenheden, zo lijkt Geldhof telkens gespitst op bevestigingen van de zo typisch structurele (neurose, psychose, perversie) lacaniaanse taxonomie.

Regelmatig spreekt hij zich uit over 'de' psychoanalyse, terwijl hij wellicht enkel de lacaniaanse bedoelt. Typische uitspraak: 'De psychoanalyse stelt de empathie noch als middel noch als doel voorop' (p. 102). Op de volgende pagina hekelst hij het feit dat veel patiënten zich 'begrepen' willen voelen, een nood of verlangen dat hij blijkbaar als een 'obstakel' voor de psychoanalytische kuur beschouwt ...

In deel drie neemt Geldhof de crisis onder de loep alsook de zondebokken die er de oorzaak van zouden zijn. Daarmee lost men de crisis nochtans niet op, maar 'werpt men de crisis van zich af' (p. 10). Mede met behulp van diverse min of meer doorgrondelijke lacaniaanse mathemen zoomt hij in op Markies de Sade en op perverse c.q. sadistische kenmerken van politieke ideologieën. Dit hoofdstuk laat mij ietwat duizelig en ontredderd achter, alsof ik even op een intellectuele pijnbank ben terechtgekomen. Ik neem het voor mijn rekening. Mogelijk is dit sadisme niet *my cup of tea*. In het vierde deel, dat pedofilie en transvestisme behandelt, is Geldhof niet meer op drift, maar (en zelfs goed) op dreuf. Eerst neemt hij de pedofilie onder de loep. Net zoals heteroseksualiteit of homoseksualiteit is het een vlag die de meest uiteenlopende ladingen dekt. Diagnostisch gaan immers heel wat verschillende mechanismen onder de pedofiele 'perversie' schuil. Geldhof trekt de gebruikelijke lacaniaanse registers open om een en ander te verduidelijken. Ik zou wat zijn gedachtegoed betreft willen verwijzen naar de meesterlijke portretten van Rembrandt: hier en daar een beetje licht, maar voor de rest veel duisternis.

Helderder en zelfs frivoler is de bijdrage over het transvestisme van Abbé Timoléon de Choisy die alles/de fallus van zijn moeder wil

zijn. 'Zoals zijn moeder van hem hield, zo houdt hij van zichzelf' (p. 171), waaraan we mogen toevoegen: zo wil hij dat ook alle anderen van hem houden. Het leidt tot soms kolderachtige vertoningen, maar in een citaat van De Choisy zelf 'het belachelijke is te verkiezen boven de [ook emotionele; МК] armoede' (p. 162). Het is een hoofdstuk waar de intellectuele en culturele pk van Geldhof alleszins op hoog toerental draait.

Persoonlijk was ik misschien nog het meest gewonnen voor en overtuigd door de laatste twee bijdragen in het vijfde deel. Daar komen filosofen Louis Althusser en Ludwig Wittgenstein op de scène. Aan de eerste wijdt Abe Geldhof een sterk staaltje van psychobiografie die de onderliggende dynamiek van de 'altruïstische' wurgmoord op zijn vrouw Héléne begrijpelijk maakt.

De aseksuele en dode 'perplexe' filosofie van Wittgenstein wordt geduid in termen van een klinische c.q. psychotische logica. Ze is volgens Geldhof 'hermetisch gesloten' en impliceert daarom een verwerping van de symbolische castratie (p. 203). In een memo-rabel zinnetje 'Men moet werkelijk gek zijn om te geloven dat men alle problemen van de filosofie kan oplossen, en dan nog helemaal op zijn eentje', of in de woorden van Wittgenstein zelf: 'Ik ben dus van mening de problemen in wezen voorgoed te hebben opgelost' (beide p. 203). Het is dan een uitspraak die volgens heel wat critici van Lacan soms evenzeer op de lacaniaanse logica van toepassing is. In Geldhofs treffende metafoor zit men bij de psychose vast in een kamer 'zonder deuren of ramen' (p. 205). In die zin is Wittgenstein de volledige tegenpool van de travestiet De Choisy. Deze laatste wilde zijn publiek in de luren leggen en op het verkeerde been zetten. 'Hij hield van het bedrog'. Wittgenstein niet. Als goede filosoof eist hij de waarheid en niets dan de waarheid. Na zijn legerdienst is Wittgenstein nog meerdere jaren in uniform blijven rondlopen. Geldhof vergelijkt hem met een gek die gelooft dat hij Napoleon is en noemt deze verkleedpartij terecht niet frivool maar fragiel. 'Hij kan zijn lichaam

en zijn gedachten niet als vitaal ervaren › (p. 211). Wittgenstein is niet alleen filosofisch, maar ook psychologisch geniaal. Zoals Geldhof in het vorige boek (Geldhof 2013; Kinet 2015) besprak, wist hij immers oplossingen voor zijn intieme problemen (uit) te vinden die als een soort sinthoom fungeren.

Op de flaptekst van het boek wordt gesteld dat Geldhof › door zijn heldere stijl complexe redeneringen voor een groot publiek toegankelijk en breed toepasbaar › maakt. Met het eerste deel van deze uitspraak ben ik het zeker eens. De lezer kan genieten van een grote, soms zelfs literaire stijl en zeker wordt de complexiteit die nu eenmaal des mensen is geen onrecht aangedaan. Wel vrees ik dat voldoende lacaniaanse voorkennis en/of affiniteit wordt verondersteld om Geldhof op zijn intellectueel parcours te kunnen volgen.

Je hebt esoterische en exoterische vormen van onderwijs. Principieel is er voor allebei een gelijkwaardige plaats. De eerste richt zich vooral naar een incrowd van ingewijden, terwijl de tweede de straat of de ›markt‹ op trekt om ook een bredere, voldoende intelligent geachte bevolking te bereiken. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Paul Verhaeghe schrijft Geldhof mijns inziens (al dan niet gewild of bedoeld) in de eerste lijn. Maar hij doet het alleszins glansrijk.

Literatuur

GELDHOF, A. (2013). *Alleen met kunst — Drie gevalstudies over het sinthoom*. Leuven/Den Haag: Acco.

KINET, M. (2015). Het sinthoom als kunstgreep. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 1, 70-72.

Aan gene zijde van de paradoxale slaap

Een roman

Bespreking van

Bernard Werber (2015). *Le sixième sommeil*. Parijs: Editions Albin Michel. ISBN 978 2 226 31929 6, 399 pp., € 22,00

MARC HEBBRECHT

Bernard Werber is een productieve Franse schrijver die een toenemende populariteit geniet, het feit dat zijn eerste boek *Les fourmis* in vijfendertig talen is vertaald kan hiervan getuigen (ook in het Nederlands). Met deze laatste futuristische science-fiction roman verkent hij de wereld van de droom en werkt meerdere verhaallijnen uit rond enkele wetenschappelijke en psychoanalytische thema's die voor artsen en psychoanalitici vertrouwd klinken. Kort samengevat:

- Wie aandacht schenkt aan zijn dromen, zal vaker dromen en tot verrassende inzichten komen over zichzelf en anderen.
- Vroegere culturen en tradities schenken meer belang aan dromen dan de onze. Dit is betreurenswaardig, want dromen zijn een bron van creatieve inspiratie en bieden een therapeutische winst.
- Wat zich in een droom afspeelt is betekenisvol en te begrijpen door de droom met een ander te bespreken. Via dromen krijgen we toegang tot ons onbewuste, raken we in contact met veronachtzaamde aspecten uit ons verleden en kunnen we toekomstige ontwikkelingen vermoeden en er ons op voorbereiden. Soms verneemen we via een droom signalen die wijzen op gevaar en ons aanzetten tot actie.
- We kunnen in een droom ons evenbeeld ontmoeten en er een gesprek mee voeren. Het kan gaan om een jeugdig aspect van onszelf of om een meer volwassen deel dat ons toesprekt en raad geeft.